

Kamil PIETRASIK*

EKSPORT I IMPORT ARABII SAUDYJSKIEJ W LATACH 70 I 80. XX WIEKU

Zarys treści: Arabia Saudyjska to obecnie jedno z najbogatszych krajów na świecie, a także liczącym się „graczem” na rynku ropośnym. Jednak zanim tak się stało, to królestwo to, przeszło ku temu długą drogę, którą można rozpocząć od lat 70. XX wieku. Tak więc, celem artykułu jest przedstawienie uwarunkowań ekonomicznych oraz zobrazowanie osiągniętych zysków i strat z importu i eksportu Arabii Saudyjskiej w czasie tzw. boom naftowego, które miało miejsce głównie w latach 70. ubiegłego wieku. W związku z tym, zastosowano metodę analizy oraz krytykę piśmiennictwa, zaś otrzymane wyniki badań wskazują na fakt, iż w omawianym okresie, bilans (porównanie przychodów z tytułu importu i wydatków poniesionych z tytułu eksportu) omawianego kraju był zawsze dodatki.

Słowa kluczowe: Arabia Saudyjska, Import, Eksport, Bliski Wschód, Ekonomia.

Wstęp

Arabia Saudyjska jest po dziś dzień jednym z największych krajów-producentów ropy naftowej oraz gazu ziemnego. Właśnie te surowce są najczęściej eksportowane z Arabii Saudyjskiej. Warto wzmiankować, iż ogólna wartość eksportu z Arabii Saudyjskiej zmalała o 46,4% z 387,4 bilionów dolarów amerykańskich w 2012 roku do 207,6 bilionów dolarów w roku 2016. Jeden z czynników powodujący spadek ogólnej wartości eksportu Arabii Saudyjskiej jest obniżony ceny ropy naftowej w ciągu ostatnich pięciu lat¹. Z kolei jeśli chodzi o import, to Królestwo Arabii Saudyjskiej importowało towary o wartości 126,8 miliardów dolarów amerykańskich, obejmujący import z państw całego świata w 2017 r., czyli jest to o 22,2% mniej niż w 2013 r. oraz o – 2,3% w latach 2016-2017. Import Arabii Saudyjskiej stanowi 0,8% całkowitego świa-

* Członek Towarzystwa Azji i Pacyfiku

¹*Saudi Arabia's Top 10 Major Export Companies*, www.worldstopexports.com/saudi-arabias-top-10-major-export-companies/, (04.07.2018).

towego importu, szacowanego na 16 056 bilionów dolarów w 2017 roku². Pozostawiając kwestie importu i eksportu Arabii Saudyjskiej w obecnej sytuacji i zgodnie z przyjętym tematem, proponuje, aby spojrzeć na import i eksport omawianego kraju w latach 70. i 80. XX wieku. W tym celu, użyto metodę analizy oraz krytykę piśmiennictwa. Nie będzie przesadnym stwierdzeniem, iż eksport tudzież import odgrywa istotną rolę w ekonomii każdego państwa na świecie. Od wieków państwa między sobą prowadzą politykę handlową, sprzedając swoje dobra oraz importując, a tym samym wzmacniają więzi nie tylko w aspekcie ekonomicznym, ale także politycznym czy kulturowym. Od tego momentu skupmy się na kwestiach, które dotyczą uwarunkowań eksportu oraz importu Królestwa Arabii Saudyjskiej na przykładzie lat 70. oraz 80. XX wieku. Epoki, w której utworzyło się Królestwo Arabii Saudyjskiej i które na przestrzeni ubiegłego stulecia osiągnęło zauważalny progres w rozwoju zarówno gospodarczym jak i infrastrukturalnym. Jednym słowem, miniony wiek przedmiotowe państwo mogło zaliczyć do udanych, a przełomowym momentem nowopowstałej monarchii był marzec 1938 r. Wtedy to odkryto bogate złoża ropy naftowej na obszarze Arabii Saudyjskiej³. A dzięki jej sukcesywnemu i rosącemu wydobywaniu, przy długofalowym imporcie m.in. do Stanów Zjednoczonych, ówczesnych państw unijnych czy państw azjatyckich tj. Japonia, Arabia Saudyjska zaczęła odnotowywać bardzo wysokie wskaźniki ekonomiczne i stała się jednym z najbogatszych państw na świecie.

Eksport

Ropa naftowa i jej pochodne w postaci wszelkiego rodzaju produktów stanowią niemal całkowity eksport z Arabii Saudyjskiej, zaś eksport innych dóbr (z wyłączeniem powrotnego eksportu⁴, który jest arbitralnie wyłączony z bilansu handlowego) stanowi nieznaczną kwotę. W latach 70. XX wieku eksport z Arabii Saudyjskiej wzrastał w sposób nieregularny, odzwierciedlając naprzemiennie to eskalowanie, to łagodzenie cen ropy naftowej. Na przestrzeni czterech lat, tj. od roku 1974 r. do roku 1978 wpływy do budżetu wzrosły z 30 bilionów dolarów amerykańskich (USD) do 37 bilionów dolarów w 1978 r. W tym okresie wielkość eksportu ropy wahała się bez konkretnego trendu, także ruch wartości eksportowej nie był już zwykłym odbiciem cen ropy naftowej. Kolejny zauważalny wzrost wartości eksportu ropy naftowej miał miejsce

² *Saudi Arabia's Top 10 Major Import Companies*, www.worldstopexports.com/saudi-arabias-top-10-imports/, (04.07.2018).

³ Szerzej zob.: K. Cuddihy, *An A to Z of places and things Saudi*, Stacey International, Londyn 2001, s. 169.

⁴ Transakcja znana jest także jako reeksport.

w 1979 roku – o 57% do 57,8 bilionów dolarów. Ale do tej konkretnej sytuacji przyczyniła się zapewne następująca okoliczność; aby sprostać gwałtownemu zapotrzebowaniu na ropę naftową w trakcie rewolucji irańskiej, Arabia Saudyjska zwiększyła nie tylko wielkość eksportu ropy naftowej (o 13,5%), i jak zauważają w swoich pracy autorzy Ewan i Liam Andersonowie przy okazji podniosła również cenę⁵. Następny rok przyniósł jeszcze ostrzejszy wzrost ceny, co w połączeniu z wciąż rosnącym poziomem sprzedaży (o 4,8% więcej) skutkowało 74-procentowym wzrostem wartości eksportu ropy naftowej (do 100,6 bilionów dolarów). Znikome wahnięcie dostrzegamy w 1981 roku, w którym to wzrost cen ropy naftowej oraz wielkość eksportu zaczęły się nieznacznie obniżać, ale pomimo tego wzrost wartości eksportu ropy naftowej był i tak niemały – 109,9 bilionów dolarów w 1982 r. Cena ropy wciąż spadała, a Arabia Saudyjska będąc pod silną presją obniżyła wielkość eksportu (o 35,4%). W wyniku tychże działań wartość eksportu ropy spadła do odczuwalnej kwoty 72,6 bilionów dolarów. Taki stan rzeczy nie trwał jednak długo, albowiem analizując dane eksportu zauważamy, że już w roku 1983 nastąpił kolejny stały już progres. I tak, w trzecim kwartale 1983 r. Arabia Saudyjska eksportowała 4,7 milionów baryłek dziennie z 3,35 milionów baryłek dziennie w drugim kwartale i 3,18 milionów baryłek dziennie w pierwszym kwartale. Wartość całkowitego eksportu w trzecim kwartale 1983 r. wzrosła o 3,57 bilionów dolarów amerykańskich do najwyższego poziomu od czwartego kwartału 1982 r.⁶ W 1982 r. wszystkie państwa azjatyckie importowały 43,8% tego surowca⁷, a wiodącym nabywcą była Japonia, do której eksport stanowił 23,8% (wzrost z 17,2% w 1981 r.). Państwa unijne importowały 35% saudyjskich dóbr. Na pierwszym miejscu plasowały się Niemcy 11%, następnie Francja 9%⁸. Względne różnice zaobserwowano w poszczególnych kwartałach (Japonia na przykład wyprzedziła państwa nieaktywne w pierwszym i drugim kwartale 1983 r.), ale warto pamiętać, iż eksport obejmujący tych trzech największych importerów może się różnić w różnym kierunku⁹.

⁵ W 1979 r. miała miejsce rewolucja irańska i powstanie islamskiej republiki teokratycznej przewodnictwem Ajatollaha Chomeiniego. Za: E. Anderson, L. Anderson, *An atlas of Middle Eastern affairs*, ed. 2, Routledge, Londyn-Nowy Jork 2014, s. 117; por. E. Anderson, L. Anderson, *An atlas of Middle Eastern affairs*, Wyd. Routledge, Londyn-Nowy Jork 2010, s. 146.

⁶ *MERI report. Saudi Arabia*, Croom Helm, Londyn-Sydney 1985, s. 113.

⁷ *Ibidem*, s. 113-114.

⁸ *Ibidem*, s. 114.

⁹ *Ibidem*, s. 115.

Poniżej przedstawiono tabelę, która ma na celu zaznajomienie się z charakterystyką krajów do których Arabia Saudyjska eksportowała dobra w skali procentowej od 1977 do 1981 r.

Tabela 1. Kierunek saudyjskiego eksportu (udział procentowy)

Charakterystyka kraju	1977	1978	1979	1980	1981
Kraje przemysłowe	69,5	75,2	75,7	75,3	72,4
Kraje eksportujące ropę	0,7	0,8	1,1	1,1	1,3
Kraje rozwijające się, ale nie posiadające złoża ropy naftowej ¹⁰	23,2	20,2	20,3	20,8	23,9
Pozostałe kraje	6,6	3,7	2,9	2,8	2,4

Źródło: *MERI report. Saudi Arabia*, Croom Helm, Londyn-Sydney 1985, s. 175.

Z powyższej tabeli wynika, iż Arabia Saudyjska w skali procentowej najwięcej dóbr eksportowała do krajów przemysłowych w roku 1979 (75,7%), a najmniej w roku 1977 – około 70%. Ciekawym spostrzeżeniem jest sytuacja, iż najmniejszy eksport odbywał się pomiędzy Saudyjczykami a innymi krajami eksportującymi ropę. Takie położenie można by wytłumaczyć faktem (być może) przynależności przez te kraje do *OPEC*¹¹. Do roku 1978 skala procentowa eksportu Arabii Saudyjskiej nie przekroczyła 1% zaś na przełomie lat 1979-1980 r. utrzymywała się na niewiele wyższym poziomie, 1,1%. Wzrosła w roku 1981 – do 1,3%. Natomiast eksport do państw rozwijających się, ale nie mających złóż ropy naftowej, był największy w roku w 1981 r. – blisko 24%, a najmniejszy w 1979 r. – 20,2%. Współpraca z pozostałymi krajami nie unaczniawia wymiernych wskaźników w skali procentowej. Najmniejszy udział pro-

¹⁰ Do państw rozwijających się należały takie państwa jak: Malezja, Argentyna, Tunezja i Jemen. Za: *Encyclopedia of world poverty*, praca zbiorowa pod red. M. Odekona, Thousand Oaks-London 2006, s. 956.

¹¹ Założony w 1960 r. w celu obrony interesów krajów eksportujących ropę naftową oraz koordynowania i ujednoczenia ich polityki, *OPEC* dąży do jak najlepszego zwrotu dla swoich członków poprzez system kwot produkcyjnych. Z racji tego, iż nieuchronnie ma to negatywne konsekwencje dla krajów rozwijających się nie posiadających złóż ropy, *OPEC* udziela kredytów oraz dotacji z Funduszu Rozwoju Międzynarodowego wybranym krajom rozwijającym się. Państwa członkowskie to: Algieria, Indonezja, Iran, Irak, Kuwejt, Libia, Nigeria, Katar, Arabia Saudyjska, Zjednoczone Emiraty Arabskie i Wenezuela. Od 1998 r., kiedy to ceny spadły poniżej poziomu, w ujęciu realnym, aniżeli przed pierwszym „wstrząsem naftowym” z 1973 r., prezydent Hugo Chávez Frías z Wenezueli odegrał kluczową rolę w dążeniu do ożywienia *OPEC*, w wyniku czego od samego początku w 2004 r. cena orientacyjna ropy wzrosła od 22 dolarów do 28 dolarów za baryłkę, nieformalnie było to uzgodnione jako norma. Za: P. Calvert, *A political and economic dictionary of Latin America*, Europa Publications, Londyn-Nowy Jork 2004, s. 229.

centowy Arabia Saudyjska zanotowała w roku 1980 r. – 2,8%, a największy w 1977 r. – 6,6%. Aby uwydatnić wagę eksportu, poniżej zaprezentowane zostaną przychody ze sprzedaży ropy naftowej na przestrzeni lat 1987, 1988 oraz 1989.

Tabela 2. Dochody ze sprzedaży ropy naftowej (w milionach rialach saudyjskich)

Rok	Dochody
1987	67,405
1988	48,400
1989	75,900

Źródło: F. Al-Farsy, *Modernity and tradition. The Saudi Equation*, Knight Communications, Guernsey 2001, s. 149.

Jak wynika z tabeli 2, największe dochody z ropy naftowej monarchia Saudów odnotowała w roku 1989 około 76 milionów riali saudyjskich, zaś rok wcześniej, czyli w 1988, Saudowie mogli liczyć na dochód ze sprzedaży ropy w kwocie 48 milionów 400 tysięcy riali. Jako ciekawostkę podajmy, iż ówczesna, każdorazowa podwyżka cen ropy na rynkach międzynarodowych przynosiła znaczne dochody producentom eksportującym ten surowiec. Pozyskane w ten sposób fundusze finansowe deponowano w liczących się bankach komercyjnych, które następnie wykorzystywano w celu udzielania kredytów po korzystnych stopach procentowych. Rzeczono pożyczki, udzielane głównie krajom rozwijającym się, zwłaszcza Ameryce Łacińskiej, były często określane jako „recycling petrodolarów”. Ubieganie się o kredyt uzasadniane było obietnicami, perspektywami wysokiego wzrostu i bogactwem w zasoby krajowe w regionie¹². Na koniec niniejszego rozdziału warto dodać, że jak słusznie zauważają Tim Niblock i Monika Malik, iż dochód z ropy naftowej umożliwił import znaczących ilości dóbr konsumpcyjnych wszelkiego rodzaju¹³. Na potwierdzenie tychże słów będzie następny rozdział na którym warto się pochylić i dokonać próby analizy.

Import

Analizując zjawisko importu do Arabii Saudyjskiej można powiedzieć, że przez kilka lat miało ono tendencję wzrostową, natomiast od połowy lat 70. nabrało wręcz ekspresowego tempa. A przyczynę można wytłumaczyć poniższymi względami:

¹² *Encyclopedia of..*, op.cit., s. 233.

¹³ T. Niblock, M. Malik, *The Political Economy of Saudi Arabia*, Routledge, Londyn-New York 2007, s. 33.

1. Rosnącą liczbą ludności tubylczej, powiększonej o imigrację,
2. Wzrostem zamożności generującym większy popyt na importowane artykuły konsumenne,
3. Eksponowanie obcych kultur i zagranicznych produktów, poprzez wpływ cudzoziemców i podróże Saudyjczyków za granicę, powodujące popyt na nowe artykuły konsumpcyjne, w szczególności gadzety elektroniczne,
4. Niedopuszczalnością związaną z produkcją niektórych wyrobów na rynku krajowym z powodu ograniczeń infrastrukturalnych, zasobów ludzkich lub technologicznych,
5. Naliczaniu ogromnych wpływów z zagranicy (z eksportu ropy naftowej i inwestycji zagranicznych) dla rządu, co stało się podstawowym źródłem zapotrzebowania na importowane dobra inwestycyjne, a także różne pozostałe importowane towary (w szczególności ekwipunek militarny)¹⁴.

Na przestrzeni lat 1973-1982 import towarów wzrósł z około 2 bilionów dolarów w 1973 r. do 41,3 bilionów dolarów w 1982 r., choć w połowie lat 80. w wyniku wolniejszego tempa wzrostu wydatków rządu (hamowanie inflacji) oraz skupieniu się na systemie portowym, znacznie zwolnił. Przeciężone porty zostały skutecznie wyeliminowane, zaś wydatki władz zaczęły szybko rosnąć wraz ze wzrostem dochodów z ropy naftowej i zapoczątkowaniem ambitnego Drugiego Planu Pięcioletniego. Systematyzując, w 1980 r. import wzrósł o 20,4% do 28,3 miliardów dolarów, w 1981 r. wzrósł o 18,7% do 33,6 mld dolarów, a od trzeciego kwartału 1981 r. spadł do najniższego poziomu¹⁵. Konjunktura uległa zmianie w 1982 r., w którym to import zwiększył się o 22,9% do kwoty 41,3 mld dolarów. Importowano głównie artykuły spożywcze (żywą zwierzynę, produkty zwierzęce, produkty roślinne, tłuszcze zwierzęce oraz przetwory gotowe), maszyny, urządzenia transportowe, artykuły metalurgiczne, tekstylia i chemikalia. Na koniec warto zaprezentować zestawienie wartości importu oraz eksportu odnotowane przez Arabię Saudyjską w latach 70. oraz 80. XX wieku.

¹⁴ *MERI.*, op. cit., s. 114.

¹⁵ *Ibidem*, s. 115.

Tabela 3. Wartość eksportu i importu Arabii Saudyjskiej w latach 70. (w milionach riali saudyjskich)

Rok	Import	Eksport	Bilans
1970	3,197	10,907	+ 7,710
1974	10,149	126,223	+116,074
1975	14,823	104,412	+89,589
1976	30,691	135,154	+104,463
1977	51,662	153,209	+101,547
1978	69,180	138,242	+69,062
1979	81,180	213,183	+131,659

Źródło: F. Al-Farsy, op.cit., s. 148.

Jak wynika z tabeli 3, Arabia Saudyjska eksportowała dobra o wartości 213 milionów riali saudyjskich w 1979 r. i była to najwyższa kwota pozyskana przez Saudów, a w roku 1970 w wyniku eksportu Saudyjczycy uzyskali jedynie 10 milionów 907 tysięcy riali saudyjskich. Natomiast najwyższe wydatki z tytułu importu ponieśli w 1979 r., a była to kwota 81milionów 180 tysięcy riali. Z kolei najniższe wydatki z tytułu importu Arabia Saudyjska odnotowała w 1970 r. 3 miliony 197 riali saudyjskich. Od 1970 r. przez kolejnych 9 lat, bilans po zestawieniu eksportu z importem był zawsze dodatni. Najmniejszy w 1970 r. – 7 milionów 710 tysięcy riali, zaś największy w roku 1979 – 131 milionów 659 tys. riali. Zaprezentowana tabela w sposób jaskrawy obrazuje w jakim stopniu wartość eksportu przewyższała wartość importu w latach 70. XX wieku. Warto spojrzeć też na lata 80. XX wieku. Czy sytuacja była analogiczna jak dekadę wcześniej? Odpowiedź na postawione pytanie znajdziemy we wskaźnikach umieszczonych w tabeli poniżej:

Tabela 4. Wartość eksportu i importu Arabii Saudyjskiej w latach 80. (w milionach riali saudyjskich)

Rok	Eksport	Import	Bilans
1980	100,350	362,886	+262,536
1981	119,298	405,481	+286,183
1982	139,335	271,090	+131,755
1983	135,417	158,444	+23,027
1984	118,737	132,299	+13,563
1985	85,564	99,536	+13,972
1986	70,780	74,378	+3,597
1987	75,313	86,880	+11,567
1988	81,582	91,288	+9,706
1989	79,219	106,294	+27,075

Źródło: F. Al-Farsy, op. cit.

Analizując powyższe wartości stwierdzić należy, iż najwyższy dochód z tytułu eksportu królestwo saudyjskie osiągnęło w roku 1982 – 139 milionów 335 tys. riali saudyjskich, a najniższy w 1986 r. – 70 milionów 780 tys. riali. Z kolei najwyższe wydatki z tytułu importu, Saudowie zanotowali w roku 1981 – blisko 405 milionów 500 tys. riali, zaś najniższe w roku 1986 – 74 miliony 378 tys. riali. Porównując wartość eksportu z wydatkami poniesionymi z tytułu importu stwierdzamy, że na przestrzeni prezentowanego czasokresu, ani razu nie była to wartość ujemna.

W zestawieniu bilansu zysków i strat Arabii Saudyjskiej z tytułu importu i eksportu obserwujemy tylko zyski. Najwyższy wskaźnik bilansowy odnotowano w roku 1981 r. – prawie 286 milionów 184 tys. riali, a najniższy w 1986 r. – blisko 3 miliony 600 tys. riali.

Ważną rzeczą jest również zaprezentowanie średniej wskaźników handlowych, porównujących średnią eksportu względem importu lub PKB uzyskanych przez saudyjską monarchię na przestrzeni lat od 1977 do 1981 r.

Tabela 5. Wskaźniki handlowe Arabii Saudyjskiej (1977-1981)

	1977	1978	1979	1980	1981
Średnia eksportu względem importu	3,01	1,86	2,42	3,39	3,21
Średnia importu względem PKB	25,2	30,9	32,7	26,0	
Średnia eksportu względem PKB	75,7	57,6	79,1	87,9	
Warunki handlowe (4 kwartał)	102,7	90,6	120,9	169,1	191,0

Źródło: F. Al-Farsy, op. cit., s. 175.

Porównując ze sobą wskaźniki zauważamy, że pomimo dogodnych warunków handlowych w czwartym kwartale 1980 r. – 169,1% średnia eksportu względem importu stanowiła liczbę o dość niskiej wartości, bo tylko 3,39%. Imponująca za to była średnia eksportu względem PKB, która wynosiła 87,9% i była najwyższym wskaźnikiem w omawianym przedziale czasowym. Z kolei najniższą średnią wartość eksportu względem PKB określił rok 1978 i był on na poziomie 57,6%.

Zakończenie

Podsumowując zagadnienia podniesione w treści stwierdzić należy, iż lata 70. oraz 80. XX wieku, były dla Królestwa Arabii Saudyjskiej okresem ogromnych zysków uzyskanych z eksportu m.in. do państw unijnych, Stanów Zjednoczonych czy Azji. Wyniki badań wskazują nam, iż saudyjska monarchia w trakcie omawianej dekady rozwijała się w sposób rytmiczny i tym samym nie stanęło na przeszkodzie by zaliczyć ją do jednych z najbogatszych państw świata. Można tylko domniemywać, że gdyby nie złoża ropy naftowej znajdujące się na terytorium saudyjskiego królestwa, wartość eksportu nie byłaby tak znacząca, a bilans wartości importu i eksportu mógłby na przykład utrzymywać się na poziomie zera, bądź nawet poniżej. Arabia Saudyjska nie posiada przecież żadnych innych zasobów mineralnych czy bogactw mogących stanowić przychód z eksportu. Natomiast dysponując takim kruszcem jak ropa naftowa, Królestwo Arabii Saudyjskiej na przestrzeni lat 70-80. XX wieku pomimo kilku regresów w eksporcie zostało zauważone w świecie i zyskało miano partnera handlowego, z którym zaczęto się liczyć.

Bibliografia

1. Al-Farsy F., *Modernity and tradition. The Saudi Equation*, Knight Communications, Guernsey 2001.
2. Anderson E., Anderson L., *An atlas of Middle Eastern affairs*, ed. 2, Routledge, Londyn-Nowy Jork 2014.
3. Anderson E., Anderson L., *An atlas of Middle Eastern affairs*, Routledge, Londyn-Nowy Jork 2010.
4. Calvert P., *A political and economic dictionary of Latin America*, Europa Publications, Londyn-Nowy Jork 2004.
5. Cuddihy K., *An A to Z of places and things Saudi*, Stacey International, Londyn 2001.
6. *Encyclopedia of world poverty*, praca zbiorowa pod red. M. Odekona, Thousand Oaks-London 2006.
7. *MERI report. Saudi Arabia*, Croom Helm, Londyn-Sydney 1985.
8. Niblock T., Malik M., *The Political Economy of Saudi Arabia*, Routledge, Londyn-Nowy Jork 2007.
9. *Saudi Arabia's Top 10 Major Export Companies*, www.worldstopexports.com/saudi-arabias-top-10-major-export-companies/ (04.07.2018).
10. *Saudi Arabia's Top 10 Major Import Companies*, www.worldstopexports.com/saudi-arabias-top-10-imports/ (04.07.2018).

EXPORT AND IMPORT OF SAUDI ARABIA IN THE 70'S AND 80'S

In this article, the author presents the most important economic indicators on Saudi Arabian imports and exports in the 1970s and 1980s. This is the time when Saudi Arabia was growing rich and experiencing an oil boom.

Key words: Export, Import, Economy, Saudi Arabia, Middle East.